

Biologická léčba v současnosti – stručný přehled pro praktické lékaře

Mgr. Šárka Sperottová^{1,2}, MUDr. Petra Matalová, Ph.D.¹

¹Ústav farmakologie LF UP a FN Olomouc

²Lékárna FN Olomouc

Cílená či biologická léčba je rychle se vyvíjející skupinou léčiv. Díky jejich výhodám, jako je například selektivita, si našla pevné místo v moderní medicíně a neustále se objevují na trhu další látky. Jedná se obvykle o polypeptidy či proteiny s ne zcela přesně definovanou strukturou. Obchodovatelná jsou už některá „generika“ originálních léčiv, označovaná jako biosimilars.

Klíčová slova: biologická léčba, cílená léčba, monoklonální protilátky.

Biological treatment today – a brief overview for general practitioners

Target therapy is a rapidly evolving class of drugs. Thanks to their advantages, such as selectivity, they have found a firm place in modern medicine and other substances are constantly appearing on the market. They are usually polypeptides or proteins with a not exactly defined structure. Some “generics” of original medicines, so-called biosimilars, are marketable.

Key words: target therapy, monoclonal antibodies.

ÚVOD

Cílená či biologická léčba se posunuje neustále kupředu, na trhu jsou již desítky takových přípravků a v moderní medicíně mají nezastupitelné místo. Jsou využívány k léčbě autoimunitních, metabolických, infekčních a onkologických onemocnění.

Za biologická léčiva se považují látky, které byly připraveny biotechnologickými postupy. Jejich molekula je mnohonásobně větší než u klasických léčiv, která jsou připravována organickou syntézou. Biologika také rychleji degradují a vyznačují se vysokou selektivitou.

NÁZVOSLOVÍ

Ač se názvy monoklonálních protilátek zdají být nevyslovitelnými jazykolamy, i ony mají svou pevně danou nomenklaturu. První část názvu vybírá výrobce, pak následují tři písmena udávající indikaci protilátky, pak písmeno určující původ a koncovka společná monoklonálním protilátkám. Například ADALIMUMAB můžeme rozdělit na prefix ADA – daný firmou, – LIM – značící léčivo pro autoimunitní choroby, – U – identifikující humánní původ a koncovku pro monoklonální protilátku – MAB. I fúzní proteiny Fc fragmentu IgG1 protilátky a receptoru pro nějaký z cytokinů mají svoji koncovku (např. – cept) (1).

Monoklonální protilátky	Koncovka	-MAB	
Identifikace původu	Písmeno před koncovkou	-O-	myši
		-I-	z primátů
		-U-	humánní
		-XI-	chiménní
		-A-	potkaní
		-E-	křeččí
Indikace protilátky	Tři písmena před identifikací původu	-BAC-	bakteriální onemocnění
		-LIM-	autoimunitní onemocnění
		-LES-	diagnostika zánětlivých lézí
		-CIR-	onemocnění cirkulačního systému

KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA:

MUDr. Petra Matalová, Ph.D., petra.matalova@fnol.cz

Ústav farmakologie LF UP a FN Olomouc, Hněvotínská 3, 775 15 Olomouc

Cit. zkr: Med. praxi 2020; 17(4): 269–271

Článek přijat redakcí: 30. 1. 2020

Článek přijat k publikaci: 16. 3. 2020

PŘÍPRAVA BIOLOGICKÝCH LÉČIV – BIOTECHNOLOGICKÉ POSTUPY

Příprava biologických léčiv je velice složitá a komplexní, i proto není jednoduché připravit biosimilars, které musí projít srovnávacími studiemi prokazujícími kvalitu, bezpečnost a účinnost vzhledem k referenční původní látce (1, 2).

Biotechnologické postupy	Léčivé přípravky
Postupy bez nutnosti vnesení cizorodé genetické informace do hostitelského organismu	Antibiotika, námelové alkaloidy, efedrin, cyklosporin, doxorubicin, ...
Postupy s využitím genetického inženýrství s vnesením genetické informace do hostitelského organismu	Monoklonální protilátky, erytropoetin, faktory krevního srážení, proteinové či peptidové hormony
Postupy zaměřené na cílenou genovou terapii, vnesení genetické informace přímo do buněk či tkání pacienta	Zatím nejsou plně využívány

Více než třetina vyvinutých biologických léčiv je určena k léčbě nádorových onemocnění, jsou ale také využívána k léčbě autoimunních chorob, roztroušené sklerózy, astmatu atd. Přehled s pár zástupci ze skupiny je uveden níže včetně informace o úhradě pojišťovny.

Problémem ale zůstává cena této léčby. Vzhledem k nákladnému vývoji, testování i výrobě, která je značně složitější než u jednoduchých organických molekul, je užívání těchto léčiv velice nákladné. Proto se k léčbě přistupuje až po selhání konvenční terapie, nebo pokud je to jedinou možností z hlediska zdravotního stavu pacienta (§ 16 Zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění).

INTERAKCE A NEŽÁDOUCÍ ÚČINKY

Jako všechna léčiva i biologická léčba se neobejde bez nežádoucích účinků. Nejčastějším problémem bývá imunogenicitu spolu s hypersenzitivitou. Díky vyvolané imunosupresi se při užívání monoklonálních protilátek objevují infekce, ale výjimkou není ani kardiotoxicita u HER-2 protilátek, nebo hypomagnezémie u látek zaměřených na EGFR (4). Výhodou biologické léčby je, že metabolismus jednotlivých přípravků téměř nezahrnuje CYP450, ale katabolizují na aminokyseliny. To znamená, že s většinou malých molekul neinteragují díky své vlastní komplexní nelineární farmakokineticé, která se liší od té, kterou prochází klasická léčiva. Mají delší eliminační poločas a vylučují se převážně retikuloendotelovým systémem (5).

LÉČBA ONKOLOGICKÝCH ONEMOCNĚNÍ MONOKLONÁLNÍMI PROTILÁTKAMI (7, 8)

■ Protilátky proti povrchovým antigenům nádorových buněk

- Aktivují buněčnou cytotoxicitu závislou na protilátkách
- Blokuje signální funkci receptoru

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Vazba na	Indikace
Cetuximab	ERBITUX inf sol	Ano	Receptor EGFR (HER1)	Karcinom tlustého střeva a konečníku s expresí EGFR, dlaždícobuněčný karcinom hlavy a krku
Panitumumab	VECTIBIX inf cnc sol	Ano	Receptor EGFR (HER1)	Karcinom tlustého střeva a konečníku
Pertuzumab	PERJETA inf cnc sol	Ano	Receptor HER2	HER2-pozitivní karcinom prsu
Rituximab	MABTHERA inj sol, inf cnc sol RIXATHON inf cnc sol	Ano Ano	Antigen CD20	Chronická lymfatická leukemie, folikulární lymfom, ne Hodgkinský velkobuněčný lymfom z B-buněk, revmatoidní artritida
Trastuzumab	HERCEPTIN inj sol, inf plv csl OGIVRI inf plv csl	Ano Ano	Receptor HER2	HER2-pozitivní karcinom prsu a žaludku

■ Konjugované protilátky proti povrchovým receptorům

- Aktivují buněčnou cytotoxicitu závislou na protilátkách
- Blokuje signální funkci receptoru

- Uvnitř nádorové buňky uvolňují konjugovaný lék (radioaktivní látka či cytostatikum)

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Mechanismus účinku	Indikace
Brentuximab vedotin	ADCETRIS inf plv csl	Ano	Vazba na CD30 a v buňce uvolnění CL MMAE	CD30-pozitivní hodgkinův lymfom a kožní T-buněčný lymfom, anaplastický velkobuněčný ne Hodgkinský lymfom
Trastuzumab emtansin	KADCYLA inf plv csl	Ano	Vazba na HER2 a v buňce uvolnění CL DM1	HER2-pozitivní karcinom prsu

CL – cytostatická látka

■ Regulátory kontrolního bodu

- Blokuje schopnost nádorové buňky inaktivovat imunitní reakci navozenou T-lymfocyty

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Vazba na	Indikace
Atezolizumab	TECENTRIQ inf cnc sol	Ne	Receptor PD-L1	Uroteliální karcinom, nemalobuněčný karcinom plic
Ipilimumab	YERVOY inf cnc sol	Ano	Antigen CTLA-4	Karcinom ledvin, melanom
Nivolumab	OPDIVO inf cnc sol	Ano	Receptor PD-1	Karcinom ledvin, melanom, nemalobuněčný karcinom plic, uroteliální karcinom, hodgkinův lymfom, dlaždícobuněčný karcinom hlavy a krku
Pembrolizumab	KEYTRUDA inf cnc sol KEYTRUDA inf plv csl	Ano Ano	Receptor PD-1	Nemalobuněčný karcinom plic, dlaždícobuněčný karcinom hlavy a krku, karcinom ledvin, melanom, uroteliální karcinom, Hodgkinův lymfom

■ **Inhibitory angiogeneze**

- Blokuji novotvorbu cév

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Vazba na	Indikace
Aflibercept	ZALTRAP inf cnc sol	Ano	Vychytává VEGF a PIGF	Karcinom tlustého střeva
Bevacizumab	AVASTIN inf cnc sol	Ano	Růstový faktor VEGF	Karcinom tlustého střeva a konečníku, karcinom prsu a děložního čípku, karcinom vaječníků a vejcovodů, nemalobuněčný karcinom plic, karcinom ledviny
Ramucirumab	CYRAMZA inf cnc sol	Ano	Receptor VEGFR-2	Karcinom žaludku a přechodu jícnu v žaludek, karcinom tlustého střeva a konečníku, nemalobuněčný karcinom plic

■ **Protilátka bránící aktivaci osteoklastů**

- Snižuje odbourávání kosti

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Vazba na	Indikace
Denosumab	PROLIA inj sol	Ano	Bilkovinu RANKL	U onkologických pacientů jako prevence kostních příhod, velkobuněčný kostní nádor, úbytek kostní hmoty u mužů s karcinomem prostaty či postmenopauzálních žen nebo po dlouhodobé léčbě kortikoidy

LÉČBA NEONKOLOGICKÝCH ONEMOCNĚNÍ (7, 8)

■ **Autoimunitní onemocnění (ulcerózní kolitida, revmatoidní artritida, Crohnova choroba, ...)**

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Cíl působení
Adalimumab	HUMIRA inj sol	Ano	Tumor nekrotizující faktor α
Infliximab	FLIXABI inf plv csl	Ano	Tumor nekrotizující faktor α
Secukinumab	COSENTYX inj sol prp	Ano	Interleukin 17A

■ **Paroxysmální noční hemoglobinurie**

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Cíl působení
Ekulizumab	SOLIRIS inf cnc sol	Ne	Složka komplementu C5

■ **Astma**

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Cíl působení
Omalizumab	XOLAIR inj sol	Ano	Protilátka vázající se na IgE
Mepolizumab	NUCALA inj plv sol	Ano	Protilátka proti interleukinu-5

■ **Infekční plicní onemocnění**

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Cíl působení
Palivizumab	SYNAGIS inj sol	Ano	Respirační syncytiální virus

■ **Roztroušená skleróza**

Název	Firemní název a léková forma	Úhrada	Cíl působení
Vedolizumab	ENTYVIO inf plv csl	Ano	Alfa-4 integrin
Okrelizumab	OCREVUS inf cnc sol	Ano	CD20

ZÁVĚR

Biologická léčiva jsou stále vyvíjena i přes finanční náročnost celého procesu. Na trhu jsou jich desítky a další léčiva jsou ve fázi klinických studií. Velikou výhodou je jejich vysoká specifita a s tím související relativně nízký výskyt nežádoucích účinků. Díky dostupnosti biosimilárních léčiv máme možnost poskytnout tuto drahou léčbu více pacientům, ačkoliv jejich uvedení na trh není zdaleka tak jednoduché jako u generik syntetických látek (1, 6).

Dedikace: IGA_LF_2020_009

LITERATURA

- Pavelka K, Arenberger P, a kol. Biologická léčba zánětlivých onemocnění. Grada 2014.
- Vetřný D, Větrná M. Biosimilars – podobné biologické léčivé přípravky. Remedia 2010; 20: 74–77.
- Shepard HM, Phillips GL, D Thanos C, Feldmann M. Developments in therapy with monoclonal antibodies and related proteins. Clin Med (Lond). 2017 Jun; 17(3): 220–232.
- Hansel TT, Kropshofer H, Singer T, Mitchell JA, George AJ. The safety and side effects of monoclonal antibodies. Nat Rev Drug Discov. 2010 Apr; 9(4): 325–338.
- Serra López-Matencio JM, Martínez Nieto C, Morell Baladrón A, Castañeda S. Drug Interactions Of Monoclonal Antibodies-Clinical Perspective. J Immunol Sci. 2018; 2(2): 4–7.
- Matalová P. Vybraná biologická léčiva v neonekologických indikacích. Klin Farmakol Farm 2018; 32(3): 19–25.
- Databáze léků SÚKL. ČR 2020. Dostupné z: <http://www.sukl.cz/modules/medication/search.php>
- Linkos. Slovníček. 2020 ČOS ČLS JEP [online]. Dostupné z: <https://www.linkos.cz/slovnicek/cilena-lecba/>